

Indem «Daşarky güýçler» diýse, bolaýjak...» diýip durdum welin, diýäýdi walla!

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Indem "Daşarky güýçler" diýse, bolaýjak..." diýip durdum welin,
diýäýdi walla! INDEM "DAŞARKY GÜÝÇLER" DIÝSE, BOLAÝJAK.." DIÝIP DURDUM WELIN, DIÝÄÝDI WALLA!

■ HEZIL EDIP GÜLDÜM

Indem "Daşarky güýçler diýse, bolaýjagam..." diýip durdum welin,
diýäýd-aý, şony, walla!

Amerika lasyrdap gaýnaýar.

Türkiýedäki "Gezi" demonstrasiýasyna meñzeş tolgunşygyň edil
ortasynda şumat Amerika.

Garaýagyz raýat polisiýanyň adamkärçilige sygyşmaýan ýaramaz
hereketleri sebäpli adamlaryň gözünüň alnynda jan berdi.

Tebigy taýdan halk köpçüliginiň garşylygy uly boldy.

Garşylygyň gerimi şeýle bir ulaldy welin, diňe wakanyň bolan
ýeri Minneapolis bilen çäklenmän, ýurduň çar künjüne ýaýrady.

Işiň asly şudur – ähli garşylyklaýyn çykyşlar doly derejede
parahatçylykly we adaty bolaýmaly zat.

Emma uly gatlaklaryň gatnaşýan ähli parahatçylykly
demonstrasiýalarynda bolşy ýaly, Amerikada-da olaryň içine
aralaşan käbir prowokatorlar eden-etdiçilikli sahnalara ýol
açdylar.

Elbetde eden-etdiçilikli wakalaryň köpüsinde amerikan
polisiýasynyň çäklendirilmedik güýç ulanmagynyň täsiri-de bar.

Teleýaýlymda görenlerimden aňlaýşymça, Amerikadaky şatlarda
bizdäki ýaly gorag galkanly polisiýa birlikleri ýok.

Şonuň üçinem poliseýleriň köpüsi köpçülik bilen
garşylaşanlarynda näme etjeklerini bilenoklar we köçe dawasyny
edýän ýaly gyzyl ýumruğa giriberýär ýa-da eline ilen zady

bilen urmaga başlaýar.

Bizdäki ýaly suw pürkýän "TOMA" tipli awtoulaglaram ýok, emma gaz pürkýärler.

Bulardan has beteri bolsa Prezident Trampyň çykyşlary, internetden atýan twitleri adamlaryň jynyny atlandyrýar.

Düýnkü ýazgymda "Bular nähili tanyş, şeýle dälmi?" diýip sorapdym.

Trampyň pikirçe bu haý-haýly wakalary başlanlar çepçiler, terrorçylar, anarhistler.

Trampyň çykyşlaryna tomaşa edip durkam "Bu samahyllamalaryny az görýän ýaly, şindem daşarky güýçlerden söz açaysa" diýip oýlananyman şody welin, Tramp hakykatdanam daşarky güýçler diýip samrap başlasa näme?

Hawa, gürrüňiň temasy Amerika bolsa, "daşarky güýç" kesgitlemesi-de başga bolýar.

Biziňkiler "daşarky güýçler" diýlende, ilkini nobatda ýatlaryna Amerikany düşürýär.

Soňra NATO we Ýewropa bileleşigine girýän ýurtlar.

Russiýa, Eýran, Hytaý ýaly ýurtlar o diýen "daşarky güýç" hasaplanmaýar.

Amerika üçin "daşarky güýç" bolanda, ilki bilen iki ýurt ýada düşýär: biri Hytaý, beýlekisi Eýran.

Emma Tramp bu gezek bularyň hataryna Zimbabwäni-de goşdy.

"O nire bolýa?" diýip soramaň, Zimbabwe Afrikadaky bir döwlet.

Ak Tamyňam awy-zäher pürküp duran geňeşçileri bar, olar Trampa "Zimbabweden ýazylan twitleri-de gördük, Hytaý we Eýran turuwbaşdan twit atyp durdylar."

Tramp hem ýerinden galkyp, bu ýurtlary günäkärleýär.

Elbetde, düýnki ýazgymy ýazamda "Eline Injil alypmydy?" diýen pikiri etmändim, ýadyma-oýuma beýle zat düşmedi çünki.

Emma aklyňa-oýuňa düşmejek zady Tramp etdi.

"Wandallar köpçüligi bulaýarlar. Halky zordan saklaýaryn. Agyr ýaraglar bilen ýaraglandyrylan polisiýany we goşuny demonstrasiýaçylaryň üstüne sürerin!" diýip, bir eli Injilli halka haýbat atýar.

Diýmek, özüni "eldegrilmesiz ýeke-täk adam" saýýan awtoritar hereket edende öz tarapdary dälleri dyza çökererin öýdýänleriň

umumy meñzeşlikleriniñ biri-de, eline ylahy kitaby alyp bulaýlamak eken.

Görşüňiz ýaly, ýurtlar hernäçe ösenem bolsa, bu düzgün hiç ýerde üýtgemeyän ekeni.

Her ýurduň garyp-pukara, jahyl, sowatsyz, bimaksat we birsydyrgyn ýaşaýan köpçüligi bar, hut şolar hem bular ýaly populist propagandalara güpbe ynanýar.

Göreliniň bakaly, amerikan halky ýakynlap gelýän (alty aý soň) Prezident saýlawlarynda näme ederkä?

Eliňe mukaddes kitaby alyp halka haýbat atmak, başga ýurtlardaky ýaly saýlawlarda ýeňiş gazandyrarmyka?

Tramp "daşarky güýçler" ertekisini otaryp, kürsüsini gorap bilermi?

Wagt azalýar. Nesip bolsa, hemmämiz göreris munuň netijesini.

■ MUNY ÝAZMAK GEREK

Amerikada kimsäniň ýadyna-oýuna "BBC" üçin derňew işini açmak düşmez.

Mundan ýedi ýyl öň "Taksim" meýdanynda "Gezi" demonstrasiýasy bolup geçende, häkimiýet we onuň tarapdarlary daşary ýurtlaryň teleýaýlymlarynyň Türkiýeden gepleşik bermegine agzyndan gelen zatlaryny diýýärdiler.

Hususanam halk köpçüligine garşy agyr hüjümleriň gurnalýan wagty amerikan CNN teleýaýlymynyň göni ýaýlymda gepleşik bermegine häkimiýet tarapyndan "halkara komplimasiýa" hökmünde baha berlipdi.

Hamana Erdogany agdarmak isleýän "daşarky güýçler" ýerli haýynlar bilen dil birikdirenmişler we CNN hem şolaryň arasyndamyş.

Hawa, ýerli CNN şol beýik tolgunşygy ýok hasap edýändigini üçin original CNN-iň žurnalistlik etmegine nätjeklerini bilenokdylar.

"Gezi" wakalaryndan howatyrlanan tarapgöý oýnatgy metbugatyň käbir muşkotýorlary bolsa "Mundan beter haýynlyk bolup bilermi? CNN öz ýurdunda şolar ýaly waka bolup geçse berip bilermi?" diýen ýaly bolgusyz soraglar bilen Türkiýedäki söz

azatlygyna inderilmek islenýän urgulara bahanalar toslamaga çalyşýardy.

Hawa, bular ýaly gepedüşmez paňkellelere aýdan-diýeniň tär edenokdy.

Şeýle bir agzy köpürjikli muşkotýorlar bardy welin, utanman-etmän "Amerikada bular ýaly wakany efire beren žurnalistleriň jesetlerini ertesi gün zibilhanadan tapýarlar. Amerikan döwleti hiç bir dönükligi bagyşlamaýar" diýen ýaly heňe gelmejek bolgusyz ýazgylary-da ýazdylar.

Şindi Amerikada edil biziňki ýaly "Gezi" demonstrasiýasy bolup geçýär.

Dünýäniň ähli köpçülikleýin habar beriş serişdesi bu ýurtda. Iňlisleriň "BBC" teleýaýlymy Ak tamyň önünde halk köpçüligine gaz bombalary bilen hüjüm edilşini göni ýaýlymdan berip dur.

CNN ähli şatlardan göni ýaýlymdan gepleşik berip dur.

"Bu aýal Türkiýäni bulamak üçin ýörite ugradylypdyr diýip aýyplanan Kristina Amanpur Amerikadaky demonstrasiýalarda-da göni ýaýlymda gepleşik berip dur we onuň ekrana çykan polisiýa müdiri: "Tramp, bar zady bulaşdyrýan özüň, bes et indi, agzyň ýum!" diýip seslenýär.

Käbir ýerlerde hemme ýurtda gabat gelşi ýaly polisiýa metbugatyň işine päsgelçilik döretmäge çalyşýar, hatda CNN-iň bir habarçysynyň elini-da gandalladylar, emma ahyrynda hiç kimiň ýadyna "Teleýaýlymlar bu wakalary näme üçin ýaýlyma berýär, gazetler näme üçin habarlary çişirip ýazýar?" diýmek düşenok.

Häkimiýeti goramak üçin özlerini orta oklan tarapgöýçülikli muşkotýor metbugata bu hakykaty ýatlatmakda peýda bar.

Ýene dazzaryldylar çünki.

■ BIR SORALYŇ BAKALY!

"Minara syçanlary" häzirem ele salynmady.

Hernä Izmirde käbir metjitleriň ses gataldyjysyndan aýdym goýberilendigi baradaky habary ýaýradan RHP-li Banu Özdemir jogapkärçilikden boşadyldy.

Dowamly hukuk garamatyny başdan geçirýän ýurdumyzdaky iň soňky

geň-taňsylygam şudy.

Metjitleriň ses gataldyjysyndan aýdym goýberenler tapylanok, emma muny habar beren kişi şobada tussag edilýär.

Serediň, eýýäm näçe gün geçdi.

Häzirem ses gataldyjylara aralaşan minara syçanlary ele salynmady.

Ýedi ýyl öň bir ýetginjegiň atan twitini iş edinip tapan we “Munda Hormatly Prezidentimize garşy hapa-paýyş sözler bar” diýip, twitiň eýesini tussag astyna alan operatiw gulluklar metjidiň minasyndan aýdym goýberenleri tapyp bilenok.

Içeri işler ministri özü-de bilmezden özüni o wezipä bellän AKP-nyň başlygynyň sözünü ýalanlap: “Munda bir prowokasiýa bar” diýýär, işgärleri bolsa şol “prowokasiýany” amala aşyranlaryň kimdigini anyklap bilenoklar.

Ýogsa-da aslynda ony edenleriň kimdigini bilýärlermikä?

Olam bolup biläýjek zat.

Çünki bular ýaly zady diňe metjidiň öz içinden edip bolýar.

Kim bilýär, belki-de, kimiň edendigini tapdylar-da, olam özlerinden biri bolansoň: “Haý Alla, bizden biri bolup çykdy” diýip üstüni örtýärlermikä ýogsa?

■ MENI GYZYKLANDYRAN ZATLAR

Bu statistiki maglumatlara dogry düşündiriş bermek gaty kyn.

Indi ýazylganly günlere geçdik.

Ýazylganly diýdigim – koronawirusly günlerde berkleşdirilen ýaşaýyş formamyzyň kem-käsleýin gowşadylmagy.

Dogrusy, ildeşlerimiziň köpüsi “boldy, koronawirus belasy başymyzdan sowuldy indi” pikirde.

Maskalar bolmasa koronawirusly günlere täzeden dolanyp gelmäge başlandygymyza düşünmek mümkin däl.

Eýse bu musallat hakykatdanam başymyzdan sowuldymy?

Ikinjiden “Türkiýe hakykatdanam bu agyr synagdan üstünlikli çykdymy?”

Memduh Baýraktarogly düýnkü ýazgysynda “Ölüm statistikasynda Türkiýäniň dünýä boýunça onunjy ýerdedigini” ýazypdyr.

Baýraktarogly “195 ýurduň arasynda onunjy bolmak üstünlikmi?”

diýip sorayar.

Menem üstünligiň munuň niresindedigine düşünemok.

Elbetde, bu ýowuz beladan sag-aman dynalyň we munuň üçin näme etmeli bolsa edeliň, emma muny göz-görtele syýasy propoganda öwürmegiň we nädogrudygy görnüp durka “Dünýä bize barmagyny dişleýär” diýmegiň hiç hili manysy ýok, hiç bir babatda ynandyryjy däl.

Häzir menem käbir ünsüňizi çekäýjek statistiki maglumatlary bermek isleýärim.

Bize goňşy ähli ýurtlar bilen Ortaýer deňzine ýanaşýan ýurtlardaky koronawirus wakalaryna we ölüm sanyna seretdim.

Bu maglumatlara ýüzugra seredende-de ullakan bir üstünlik göze ilmeýär.

31-nji maýda habar berilen resmi maglumatlara sizem göz aýlaň:

Gresiýa – waka 2817, ölüm 175;

Bolgariýa – waka 2515, ölüm 140;

Rumyniýa – waka 19.257, ölüm 1266;

Ukraina – waka 24.012, ölüm 718;

Gürjüstan – waka 794, ölüm 12;

Ermenistan – waka 9402, ölüm 139;

Yrak – waka 6439, ölüm 205;

Azerbaýjan – waka 5494, ölüm 63;

Eýran – waka 151.466, ölüm 7797;

Siriýa – waka 122, ölüm 5;

Ysraýyl – waka 17.106, ölüm 285;

Müsür: waka 24.985, ölüm 959;

Liwiýa – waka 156, ölüm 5;

Tunis – waka 1077, ölüm 48;

Alžir – waka 9394, ölüm 653;

Marokko – waka 7807, ölüm 205;

Fransiýa – waka 185.851, ölüm 28.751.

Türkiýe – waka (1-nji iýundaky hasap) 164.769, ölüm sany 4563.

■ NOSTALGIÝA

Kabataş wideoýazgylaryna häzirem tomaşa edýäris.

Amerikada "Gezi" demonstrasiýasyna çalymdaş wakalary görüp,

Kabataş ýalany ýadyma düşdi.

Tarapgöýçülikli muşkotýor metbugat organlary "Geziden" şeýle bir howatyrlandylar welin, aklyña-oýuña gelmejek ýalan habarlar toslap, adamlaryň aňyny öz islän ugurlaryna gönükdirmäge synanyşdylar.

Bulardan biri-de Kabataşda türbanly bir aýalyň bilinden ýokarsy ýalaňaç, deri balakly, deri ellikli we ýüzi gyzyl bandanally toparyň banditçilikli hüjümine uçramagydy.

Kolýaskasy çagaly aýala wagşylyk bilen topulypdylar, munuň bilenem çäklenmän özünden gidip ýykylan aýalyň üstüne buşugypdylar.

Bu zatlaryň barsy on münlerçe adamyň gözünüň alnynda bolup geçenem bolsa, göýä aýalyň görkezmesinden başga bolup geçenlere güwä geçip biljek ýeke şaýat ýokdy.

Muňa derek her biri häkimiýetiň muşkotýoryna öwrülen žurnalistler banditçilikli wakany süýjedip-süýjedip gürrüň berýärdiler.

Özem utanman-etmän "Wideoýazgyny gördük, ýüregimiz bulandy" diýdiler.

Şol döwrüň premýer-ministri-de "Wideoýazgyny gysga wagtyň içinde jemgyýetçiligiň dykgatyna ýetireris, masgaraçylygy özüňiz görüň-de, baha beriň" diýipdi.

Üstünden ýedi ýyl geçdi, ol aýdylýan wideoýazgy häzirem ýok.

Emma tarapgöý žurnalistleriň barsynyň şol bir sözbaşy bilen ýazan ýazgylary ähli bihaýaçylygy bilen hakydamyzda dur.

BELLIK: Wiý, birem metjitde piwo içýän we jynsy gatnaşyk edýän wideoýazgylar bar diýipdiňiz, olara näm boldy, hany olar?

Jan ATAKLY.

03.06.2020 ý, "Korkusuz" gazeti.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW,
Stambul uniwersitetiniň talyby. Publisistika